

„ASOCIAȚIA FEMEILOR UNIVERSITARE ROMÂNE” ÎNFIINȚATĂ LA CLUJ – PRIMA ÎNȚIATIVĂ DE SOLIDARIZARE A FEMEILOR TITRATE DIN ROMÂNIA

Ghizela Cosma*
Claudia Septimia Sabău**

Abstract: *On April 1, 1921, at the initiative of Alice Grințescu, the Romanian Association of University Women was founded in Cluj, the first effort to unite women with academic degrees in Romania. Following a period of formal existence, the society experienced a revival, which intensified after it gained legal recognition in 1927. Although the association was unable to affiliate with the International Federation of University Women or collaborate with the National Federation of University Women in Bucharest, the Cluj society carried out a rich activity within its three sections: educational and scholastic, intellectual cooperation, and social assistance. In the summer of 1938, the leadership of the Association was handed over to Eleonora (Nora) Lemenyi, who introduced a new vision that reduced the social activities and, through the establishment of the Association's Study Circle, the focus of the activities shifted to public meetings with presentations and conferences, aimed at familiarizing women with academic degrees with societal issues, new publications, and promoting their literary creations.*

Among the women's societies in Cluj, both secular and church-affiliated, most of which had charitable purposes, the Romanian Association of University Women in Cluj stood out with its distinct profile. Our study seeks to reconstruct the history of this association of women with university degrees by exploring published sources, mainly the press of the time, as well as unpublished information gathered from various archival collections preserved in specialized institutions both in Romania and abroad.

Keywords women societies, women graduates, Cluj, the interwar period, Cluj University, Alice Grințescu.

Contextul și constituirea asociației

În anul 1918, Virginia Glidersleeve de la Colegiul Barnard, New York, Caroline Spurgeon și Rose Sidgwick de la Universitățile din Londra, respectiv, Birmingham au proiectat ideea unei asociații internaționale a femeilor titrate, cu convingerea că, prin stimularea înțelegerii între licențiatele lumii, putea fi prevenită altă catastrofă precum războiul mondial care tocmai se încheia. Anul următor s-au pus bazele Federației Internaționale a Femeilor Universitare, cu trei state fondatoare: S.U.A., Marea

* Bibliotecar, dr., Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj; e-mail: cosmaghizela@yahoo.com; <https://orcid.org/0009-0003-2585-0159>

** Documentarist, dr., Muzeul de Istorie a Universității Babeș-Bolyai (Direcția Patrimoniu Cultural Universitar), Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; e-mail: claudia.sabau@ubbcluj.ro; <https://orcid.org/0000-0001-6998-2573>

Britanie și Canada. Pe lângă promovarea păcii, federația și-a propus sprijinirea carierei licențiatelor, asigurarea de burse, servicii de cazare pe timpul vizitelor de cercetare ale acestora în străinătate, dar s-a preocupat și de aspecte precum șomajul femeilor educate, naționalitatea femeilor căsătorite etc. La prima conferință a federației, din 1920, s-au adăugat organizațiilor fondatoare cele din Cehoslovacia, Franța, Italia, Țările de Jos și Spania, urmărindu-se în continuare constituirea de noi organizații naționale¹.

Din perioada începuturilor acestei federații, ideea aderării la acest organism internațional și constituirea unei asociații naționale a început să preocupe și femeile titrate din România. Potrivit mărturiei Izabelei Sadoveanu², Agnes Kelly³ ar fi apelat la ea și la Alice Grințescu pentru a constitui și în România o federație a femeilor universitare, care să pună și licențiile de aici în relație cu cele din alte țări. În legătură cu aceasta, Izabela Sadoveanu relatează ulterior: „D-na. Dr. Alice Grințescu a întocmit statutele, dar plecând la Cluj a înființat acolo o Federație care a dat prilej D-nei Grințescu să înființeze un admirabil cămin pentru studenți”⁴.

Alice Jeanne Pierrette Grințescu⁵, cu părinți de origine franceză, a urmat studii până la nivel doctoral, în științele naturii, la Geneva. A fost prima femeie care a obținut titlul de doctor în științe al universității din acest centru academic. A predat la

¹ Christine von Oertzen, *Science, Gender, and Internationalism: Women's Academic Networks, 1917–1955*, New York, Palgrave Mcmillan, 2014, p. 2.

² Izabela Sadoveanu (1870–1941), înrudită cu Vasile Morțun și Mihail Sadoveanu, a fost critic literar, jurnalistă de opinie, poetă și militantă feministă, simpatizantă a ideilor politice de stânga. A studiat la Institutul Pedagogic din Iași și Institutul Pedagogic „Jean-Jacques Rousseau” de la Geneva, activând în învățământ. A militat pentru curente pedagogice moderne privind educația fetelor, inițiind și susținând în România metoda Montessori. A fost fondatoare, vicepreședintă a Asociației pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române, membră în comitetul director al Uniunii Femeilor Române din Transilvania, fondatoare și vicepreședintă a Federației Naționale a Femeilor Universitare din România, a Societății Scriitoarelor și a Uniunii Femeilor Române pentru Societatea Națiunilor. A participat la Congrese ale Alianței Internaționale pentru Sufragiul Femeilor, a fost consilieră și delegată la Societatea Națiunilor, activă în Biroul Internațional al Muncii. Vezi, Cora Barbu, Lenormanda Benari, Gheorghe Popescu, *Izabela Sadoveanu*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1970, *passim*.

³ Agnes Kelly Murgoci (1874–1929), de origine scoțiană, absolventă a Dollar Academy, apoi bursieră la Bedford College și studentă la University College din Londra, s-a specializat în zoologie, continuându-și studiile doctorale la München, unde a obținut titlul cu *Summa cum laudae*. La München l-a cunoscut și s-a căsătorit cu Gheorghe Munteanu–Murgoci. L-a însoțit pe acesta în numeroase călătorii în România, fiind fermecată de folclorul și tradițiile populare românești despre care a scris mai multe studii de referință, contribuind la promovarea culturii populare românești în Marea Britanie. Vezi, Ștefan Aftodor, Gabriel Pascu, *Din viața și activitatea lui Gheorghe Munteanu–Murgoci*, Brăila, Edit. Proilavia, 2020, p. 24–26, 134.

⁴ În realitate, Alice Grințescu a înființat o asociație a femeilor titrate la Cluj, iar căminul studentelor (nu al studenților, așa cum e menționat în articolul citat) a fost realizarea Comitetului Căminului Studentelor, constituit în 1920, în cadrul căruia Alice Grințescu avea să se detașeze ca lider. Vezi, Izabela Sadoveanu, *Federațiile femeilor universitare. Reuniunea internațională a femeilor universitare din lumea întreagă*, „Dimineața”, (XXI) 1925, nr. 6.673, 19 iunie, p. 4.

⁵ Pentru reconstituirea biografiei lui Alice Grințescu, o mențiune aparte merită fondul personal Ana Glavce. Acesta a fost pus la dispoziția noastră spre cercetare, cu multă amabilitate, de d-na Glavce, strănepoată a lui Alice Grințescu, căreia îi adresăm calde mulțumiri.

Școala secundară și superioară de fete din Geneva, până în anul 1912, activând, în paralel, și la Universitate, fiind autoarea mai multor studii în domeniul științelor naturii⁶. În anul 1906, s-a căsătorit cu Ioan Grințescu aflat la Geneva la studii, finalizate și de el cu un doctorat în științele naturii. Ulterior, familia s-a stabilit în România, la București, apoi pentru câțiva ani la Cluj.

La București, Ioan Grințescu a fost angajat la Școala de Agricultură din Herăstrău⁷, dar a fost și diriginte al Stațiunii experimentale pentru cultura tutunului de la Belvedere București⁸. Mobilizat în 1916, a ajuns pe front, iar în 1917, la Londra, unde a fost trimis cu misiunea de a procura și expedia în Moldova material sanitar necesar armatei române. În martie 1919 a fost rechemat în țară și apoi demobilizat⁹. În ceea ce o privește pe Alice Grințescu, după venirea în România, așteptările sale privind continuarea activității profesionale nu s-au împlinit. Dar, noua ei patrie i-a oferit un nou cămin care, alături de grija pentru familie, par să-i fi ocupat pentru început, tot timpul. După izbucnirea războiului, în fața aflului de soldați răniți și bolnavi din spitalele din capitală, a distrugerilor, sărăciei și nevoilor concitadinilor, nu a putut să rămână nepăsătoare. A activat în beneficiul acestora, ca infirmieră voluntară a Crucii Roșii, dar și prin organizarea și susținerea unui punct de ajutorare a familiilor celor mobilizați: un centru de zi pentru copii și de plasare pentru mamele acestora¹⁰.

La finalul conflagrației mondiale, venirea la Cluj a familiei Grințescu, în 1919, a fost determinată de intrarea lui Ioan Grințescu în corpul academic al Universității Daciei Superioare și, din 1923, și al Academiei de Înalte Studii Agronomice¹¹. În timp ce soțul ei s-a angajat într-o fructuoasă activitate academică și de cercetare, Alice Grințescu s-a dedicat, în continuare, cu entuziasm, activismului social. La Cluj, ea a lăsat în urmă câteva opere sociale înfăptuite prin asociațiile la constituirea cărora a participat și pe care le-a condus din postură de președintă.

Înființarea la Cluj a Asociației Femeilor Universitare Române marchează începuturile organizării femeilor licențiate în România, chiar dacă demersul nu a fost urmat imediat de inițierea procedurilor de afiliere la Federația Internațională.

⁶ *Actes de la Société helvétique des sciences naturelles. Partie administrative, 141 Session annuelle du 22 au 24 septembre 1961, à Bienne*, p. 209–210.

⁷ „Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1934/35”, Cluj, Institutul de Arte Grafice Ardealul, 1935, p. 295; Decretul nr. 227, dat la București în 3 februarie 1915 și semnat de regele Ferdinand I, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 247, duminică, 8 (21) februarie 1915, p. 11.050.

⁸ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj [infra: S.J.A.N. Cluj], Fond *Universitatea Regele Ferdinand Cluj*, dosar Cadre universitare, nr. 83 (Grințescu Ioan), *Stat personal*, f. 3.

⁹ Arhiva personală Ana Glavce [infra: A.P. Glavce], *Din corespondența prof. Ioan Grințescu cu nepotul său Const. Th. Grințescu geolog la Târgoviște*. (Copie), București, ianuarie 1962; *Memoriu explicativ despre activitatea Farmacistului Colonel [Ioan Grințescu – n.n.] în rezervă în cele două Campanii de război (1913 și 1916–18)*.

¹⁰ *Ibidem*, Ioan Grințescu, *Viața și opera naturalistei Alice Grințescu – Rodrigue*, București, 1960, f. 2.

¹¹ Ioan Ciupea, Virgiliu Țărău, *Liberalii clujeni. Destine în Marea Istorie*, vol. II. Medalioane, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2007, p.166.

Alice Grințescu a fost pionieră, pornind de la Cluj procesul de solidarizare a femeilor titrate din România în jurul unor obiective și a unui program de acțiune comun. Astfel, la 1 aprilie 1921, ea a pus bazele Asociației Femeilor Universitare, idee la care, cum arătam deja, aderase înaintea stabilirii sale în orașul de pe malul Someșului¹².

Actul administrativ de constituire a fost însoțit de o campanie de recrutare a membrilor noii societăți, promovată în cercurile femeilor titrate și prin presă. În aprilie 1921, ziarele „Înfrățirea” și „Patria” lansau un apel către „Doamnele și domnișoarele din Ardeal și Banat” cu diplomă de licență, eventual doctorat, pentru a se înscrie în „Societatea națională română a femeilor titrate” de la Cluj¹³.

La 28 aprilie, Virgil Bărbat publica în ziarul „Înfrățirea” un articol dedicat Asociației Femeilor Universitare din Cluj. Relatând despre înființarea, în 1919, a Federației Internaționale a licențiatelor, cu un scurt istoric al începuturilor, acesta anunța fondarea la Cluj, din inițiativa lui Alice Grințescu, a „Societății Femeilor Titrate din România” ale cărei statute au fost formulate în spiritul Federației Internaționale¹⁴. În cadrul societății s-au constituit mai multe secții: școlară și educativă; secția schimburilor (de profesori, cărți și publicații) și ospitalității reciproce (primirea membrilor străini și a românilor în străinătate); secția cooperativă (a operelor sociale – cămine, restaurante etc.)¹⁵. În această fază, de inițiere a activității, s-a propus obținerea de ziare și reviste franceze și engleze pentru a fi răspândite între membrele din tot Ardealul și, apoi, înființarea unui restaurant pentru femei, scop pentru care membrele au donat, la început, câte 1.000 de lei¹⁶.

Revitalizarea societății – context și dialog internațional

Însă, așa cum avea să arate în 1926 Alice Grințescu, activitatea societății nu a cunoscut o dezvoltare semnificativă în primii ani de existență. La 3 mai 1926, aceasta a înaintat Comisiei pentru Cooperare Intelectuală, din cadrul Societății Națiunilor, un document mai amplu referitor la Societatea Femeilor Universitare intitulat *Aperçu général sur les sociétés féminines roumaines de Cluj (Roumanie)*¹⁷. În cuprinsul său

¹² S.J.A.N. Cluj, Fond Tribunalul Cluj, secția I, dosar 446/1927, Asociația „Femeilor Universitare Române” din Cluj – persoană juridică, f. 3.

¹³ *O societate a femeilor titrate*, „Înfrățirea”, (I) 1921, nr. 199, 15 aprilie, p. 2; „Patria”, (III) 1921, nr. 85, 21 aprilie, p. 2.

¹⁴ Virgil Bărbat, *Asociația femeilor titrate universitare*, „Înfrățirea”, (I) 1921, nr. 210, 28 aprilie, p. 2–3.

¹⁵ Virgil Bărbat vorbește despre patru secții, în realitate, potrivit statutului, societatea și-a constituit trei secții în jurul obiectivelor amintite.

¹⁶ Virgil Bărbat, *op. cit.*, în *loc. cit.*

¹⁷ United Nations Library and Archives Geneva [infra: UNOG Archives], Fond *Secretariat of the League of Nations. Section of Intellectual Cooperation and International Offices*, dosar Collaboration between the Commission for Intellectual Cooperation and the Society of Romanian University Women. 1927 R1067/13C/56424/34468 – *Aperçu général sur les sociétés féminines roumaines de Cluj (Roumanie)*.

afirma că Societatea Femeilor Universitare, constituită la solicitarea Federației Internaționale, a cuprins toate femeile licențiate care, în 1920, înființaseră la Cluj o altă societate, cea a „căminului studentelor”¹⁸. Ca urmare a numărului redus de femei titrate din oraș și pentru că aceleași persoane își exercitau deja activitatea într-un alt comitet, al Căminului studentelor, cel al femeilor universitare s-a concentrat pe schimburile intelectuale cu străinătatea, arăta în continuare Alice Grințescu. Ea mai adăuga că, în 1925, societatea a lansat un nou apel către licențiatele venite mai recent să locuiască în Cluj și către tinerele ieșite de pe băncile universității clujene și, ca urmare, numărul membrilor s-a dublat. Societatea se găsea, potrivit acestei mărturisiri, în stadiul de constituire a celor trei secții prevăzute în statut: școlară și educativă, cea a schimburilor de profesori și studenți cu străinătatea și burse și secția cooperativă pentru crearea de opere feminine, precum cămine, restaurante etc.¹⁹.

Astfel, din 1925, se întrevide un reviriment al preocupărilor privind activizarea Societății Femeilor Universitare și a relațiilor sale internaționale. În acest an, Alice Grințescu a fost oaspete al Federației Femeilor Universitare din Elveția, fiind sărbătorită de aceasta în cadrul unui ceai organizat în cinstea ei²⁰. Acest tip de evenimente contribuia cu certitudine la stabilirea și întărirea contactelor cu mișcarea licențiatelor din străinătate.

În paralel, Alice Grințescu a continuat și corespondența cu forurile internaționale. În decembrie 1926, printr-o scrisoare adresată Comisiei de Cooperare Intelectuală a Societății Națiunilor, ea arăta că Societatea Femeilor Universitare avea o secție de cooperare intelectuală și se interesa de prioritățile la nivel internațional și demersurile care ar fi fost de bun augur pentru societatea de la Cluj²¹. La 4 ianuarie 1927, George Oprescu, Secretarul Comisiei de Cooperare Intelectuală a Societății Națiunilor, îi răspundea exprimându-și bucuria pentru faptul că, la Cluj, Federația Internațională a Femeilor Licențiate urma să aibă o sucursală, a cărei președintă avea

¹⁸ Comitetul Căminului Studentelor din Cluj a apărut pe fondul problemei cazării tinerelor înscrise la Universitate, în condițiile în care aceasta nu dispunea, la acea vreme, de un cămin pentru ele. Grupul de femei coagulat în jurul dezideratului deschiderii unui internat pentru studente, în care s-a afirmat ca lider Alice Grințescu, a reușit să-și atingă obiectivul. Căminul și cantina pentru studente au funcționat până în 1925. Cum Universitatea a reușit să înființeze în cele din urmă propriul cămin, internatul asociației a fost lichidat, iar Comitetul s-a reprofilat, concentrându-se pe susținerea studentelor sub forma unor împrumuturi acordate pentru acoperirea diverselor nevoi. Comitetul Căminului Studentelor a devenit Asociația pentru Ocrotirea Studentelor din Cluj.

¹⁹ UNOG Archives, Fond *Secretariat of the League of Nations. Section of Intellectual Cooperation and International Offices*, dosar Collaboration between the Commission for Intellectual Cooperation and the Society of Romanian University Women. 1927 R1067/13C/56424/34468 – *Aperçu général sur les sociétés féminines roumaines de Cluj (Roumanie)*.

²⁰ Rep., *Femeia română la Geneva*, „Dimineața”, (XXI) 1925, nr. 6.666, 12 iunie, p. 4; Izabela Sadoveanu, *Federațiile femeilor universitare*, „Dimineața”, (XXI) 1925, nr. 6.673, 19 iunie, p. 4.

²¹ UNOG Archives, Fond *Secretariat of the League of Nations. Section of Intellectual Cooperation and International Offices*, dosar Collaboration between the Commission for Intellectual Cooperation and the Society of Romanian University Women. 1927 R1067/13C/56424/34468 [Scrisoare a lui Alice Grințescu către George Oprescu, din 30 decembrie 1926].

să fie doamna Grințescu. Acesta relatează despre relațiile cordiale ale Comisiei de Cooperare Intelectuală cu Federația Internațională a femeilor licențiate și cu alte organizații internaționale de studenți. Colaborarea avea în vedere relațiile universitare, arăta el, și comisia saluta tot ce se întreprindea în domeniul schimbului de profesori și studenți, a călătoriilor de studii, facilităților de cazare și restaurante, un domeniu în care societatea clujeană se putea face utilă. De asemenea, el relatează și despre faptul că, pe lângă Comisie exista un oficiu internațional al muzeelor, care urmărea să obțină și susținerea femeilor pentru a îmbogăți muzeele și a face profitabilă vizitarea lor, încă o direcție pe care se putea dezvolta colaborarea cu Clujul. O încuraja pe Alice Grințescu să ia legătura cu Federația Internațională a Femeilor Universitare, pentru a replica în plan local demersurile acestora din sfera internațională²².

Pe de altă parte, în lipsa afilierii și a unor relații directe ale societății licențiatelor clujene cu Federația Internațională a Femeilor Universitare, în 1924, aceasta a lansat noi demersuri pentru constituirea unor structuri organizatorice afiliate în România. Aflat în corespondență cu Federația Internațională a femeilor licențiate, în iunie 1924, același George Oprescu a vizitat Clujul ca emisar al acestora și a pledat pentru constituirea unei organizații afiliate federației și în România. A distribuit broșuri de informare și a contactat mai multe profesoare din localitate, urmărind mobilizarea lor²³. Este posibil ca și aceste inițiative s-o fi determinat pe Alice Grințescu, în 1925, să ia măsuri de revitalizare a societății înființate în 1921, urmărind și conectarea internațională a acestora prin corespondența inițiată în 1926, analizată mai sus.

Constituirea Federației Naționale a Femeilor Universitare. Relațiile Cluj-București

Paralel cu încercarea de stimulare a demersurilor clujencelor licențiate, din exterior, de la nivelul Comisiei de Cooperare Internațională a Societății Națiunilor, s-a acționat pe aceeași direcție și la București unde, de asemenea, femeile licențiate erau îndemnate să treacă la acțiune. În ianuarie și februarie 1925, corespondența dintre George Oprescu, Secretarul Comisiei de Cooperare Intelectuală, și Theodora Bosanquet, Secretara Federației Internaționale a Femeilor Universitare, ilustra câștigarea pentru această cauză, la București, a Michaeliei Catargi și contactarea și activizarea Izabelei Sadoveanu²⁴. La 1 februarie 1925, aceasta din urmă îi scria lui Oprescu despre faptul că Michaela Catargi i-a comunicat invitația transmisă prin Societatea Națiunilor de Federația Internațională a Femeilor Universitare de a înființa în România o federație națională de același fel. Informa despre constituirea unui comitet de inițiativă și

²² *Ibidem*, [Scrisoare adresată de George Oprescu, lui Alice Grințescu, la 4 ianuarie 1927].

²³ UNOG Archives, Fond *League of Nations Secretariat. Intellectual Cooperation and International Bureaux Section*, dosar Formation of a Roumanian [Romanian] Branch of the International Federation of University Women. R1043-13C-36589-22413, f. I-II, IV.

²⁴ *Ibidem*, f. V-VI.

strângerea a 300 de adeziuni. Solicita să fie pusă în legătură cu comitetul internațional pentru a afla detalii privind Federația Internațională și condițiile de afiliere²⁵.

Astfel, la începutul anului 1925, la București s-a constituit Federația Națională a Femeilor Universitare din România, sub președinția Sarmizei Bilcescu-Alimănișteanu²⁶. În acest context, se pare că au existat negocieri pentru aderarea societății de la Cluj la noua formulă federativă națională, din România. De la Cluj se exprimase acceptul și, în vara lui 1925, a rămas de discutat doar forma adeziunii²⁷. Asociația clujeană ar fi devenit una din cele două secții ale Federației Naționale, cealaltă activând în capitală²⁸.

Dar, aceeași corespondență geneveză, la care am făcut referire și anterior, ilustrează faptul că dialogul Cluj-București nu a evoluat favorabil. S-a născut o dispută între cele două structuri românești în legătură cu afilierea la Federația Internațională. Corespondența din lunile iunie și iulie 1929, dintre George Oprescu și Theodora Bosanquet, relevă existența unui conflict mai vechi între „universitarele” de la București și Cluj. Alice Grințescu a acuzat Federația Femeilor Universitare de la București că ar fi acționat ilegal în cererea de aderare la federația internațională, în condițiile în care această intenție nu ar fi fost clar precizată în statutul societății din capitală. Dar, demersurile de clarificare întreprinse de Theodora Bosanquet au dat câștig de cauză societății bucureștene²⁹. Apoi, potrivit aceleiași surse, se părea că la începutul toamnei anului 1929, diferendul dintre cele două societăți de femei din România era pe cale de a se stinge. La Geneva nu exista o reprezentantă a Clujului, dar mandatară Bucureștiului a informat că între cele două societăți a avut loc o întâlnire și s-a acceptat arbitrajul unui comitet în problemele divergente, întrezărindu-se șansa realizării unei federații în România, în adevăratul sens al cuvântului³⁰. Această reconciliere era lăsată să se întrevadă și din anunțul lui

²⁵ *Ibidem*, f. VII.

²⁶ Sarmiza Bilcescu-Alimănișteanu (1867–1935) a studiat în privat și la Colegiul Sf. Sava și, în anul 1884, în pofida prejudecăților vremii, s-a înscris la Facultatea de Drept de la Sorbona (Paris), devenind prima studentă din lume și prima licențiată a acestei facultăți și mai apoi, după studii doctorale, prima femeie din lume doctor în drept. În anul 1891, a fost înscrisă în Baroul Ilfov ca prima femeie avocat și, deși nu a profesat ca avocat la bară oferind doar consultații juridice, a marcat, și în această ipostază, o premieră națională în calitatea de prima femeie avocat de consultanță din România. S-a numărat printre fondatoarele Societății Domnișoarelor Române, care urmărea realizarea unității culturale românești. A contribuit la înființarea de școli, cantine și cămine studențești. În anul 1915 a devenit membră în Comitetul patronat de Regina Maria, care clama acceptarea femeilor în universități. Ulterior, a devenit președinta Federației Femeilor Universitare din România. Vezi, Iosif Friedmann-Nicolescu, *Chipuri și portrete din lumea avocaturii românești*, „Revista română de istoria dreptului”, nr. 1, 2021, p. 33–44.

²⁷ Izabela Sadoveanu, *Cooperația intelectuală. Federația femeilor universitare*, „Dimineața”, (XXI) 1925, nr. 6.701, 17 iulie, p. 5.

²⁸ Elisabeta Ioniță, *Din activitatea progresistă, democrată, antifascistă a femeilor universitare în perioada interbelică, prezența activă a universităților clujene*, „Acta Musei Napocensis”, XX, 1983, p. 696–698.

²⁹ UNOG Archives, Fond *League of Nations Secretariat. Intellectual Cooperation and International Bureaux Section*, dosar General correspondence with individuals and associations. Correspondence with the International Federation of University Women, 1928–1932, R2209/5B/6323/651 – [Corespondența dintre George Oprescu și Theodora Bosanquet], f. VIII–X.

³⁰ *Ibidem*, f. XVI.

Alice Grințescu de la Adunarea generală a Asociației Femeilor Universitare Române din Cluj, în legătură cu participarea unei delegații a clujencelor la Congresul general al femeilor universitare, convocat în august 1929, la București³¹. Însă, în pofida acestor semnale pozitive, se pare că dialogul nu s-a finalizat cu un acord. Astfel, parcursul societății clujene a rămas unul independent, bazat pe o strategie proprie, sub conducerea lui Alice Grințescu.

Asociația Femeilor Universitare Române. Statut, leadership, patrimoniu

Un moment important în istoria societății clujene l-a reprezentat solicitarea și obținerea personalității juridice, acordată de Tribunalul Cluj la 12 octombrie 1927³². Pentru derularea procedurii judiciare, deși societatea exista formal din 1921, la 14 februarie 1927, a avut loc adunarea constitutivă a Asociației Femeilor Universitare Române din Cluj. În cadrul acesteia, după citirea actului de fondare, a statutului elaborat de Alice Grințescu și Nora Lemenyi³³, s-a aprobat documentul, fiind ales comitetul de direcție compus din 10 persoane, care le-a desemnat pe Alice Grințescu președintă, Nora Lemenyi vicepreședintă, Eugenia Belu secretară și Maria Papadopol casieră. Actul constitutiv a fost semnat de 20 de doamne prezente la ședință³⁴.

Potrivit statutului adoptat, Asociația Femeilor Universitare Române de la Cluj urma să acționeze pe întreg teritoriul României. Scopul definit al societății era multiplu: facilitarea colaborării și prieteniei între femeile universitare *ale tuturor națiunilor și îndeosebi între femeile universitare române*, ajutorarea femeilor universitare și susținerea *intereselor morale* ale acestora, sprijinul femeilor universitare în înființarea și contribuirea la *opere femeiești* folositoare. Din asociație puteau face parte toate femeile licențiate care își manifestau dorința de a deveni membre active, singura condiție pentru a fi acceptate fiind aceea de a dispune de recomandări de la două membre ale acestei societăți. Nu în ultimul rând, este de precizat faptul că societatea își desfășura activitatea

³¹ *Adunarea generală a Asociației femeilor universitare române. Cele dintâi femei ale orașului nostru își înțeleg datoria*, „Universul”, (XLVII) 1929, nr. 48, 28 februarie, p. 6; „Adevărul”, (XLII) 1929, nr. 13.861, 29 februarie, p. 2.

³² S.J.A.N. Cluj, Fond *Tribunalul Cluj, secția I*, dosar 446/1927, f. 28.

³³ Eleonora/Nora Lemenyi (1885–1948) a urmat Facultatea de Filosofie, Litere și Istorie la Universitatea Francisc Iosif din Cluj, a studiat un semestru la Geneva, după care și-a susținut doctoratul la Cluj, în anul 1908. A fost profesoară la Sibiu, activă în cadrul ASTREI. La sfârșitul războiului, s-a angajat în mișcarea socialistă. În 1918 a participat la Marea Unire, a fost aleasă în Marele Sfat Național, iar din 15 decembrie 1918 a fost numită consilier de secție la Resortul Ocrotirii Sociale a Consiliului Dirigent. Din anul 1926, a fost inspector medico-pedagogic la Inspectoratul ocrotirilor sociale din Cluj. A fost o susținătoare a ideii egalității sexelor, a drepturilor politice și civile pentru femei. Vezi, Maria Vaida, *Femeile române și Marea Unire*, „Curtea de la Argeș”, (IX) 2018, nr. 12 (97), decembrie, p. 12; Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838–1929)*, Iași, Edit. Polirom, 2002, p. 35; *Mișcarea de la Ministerul Sănătății*, „Viitorul”, (XX) 1927, nr. 5.671, 22 ianuarie, p. 2.

³⁴ S.J.A.N. Cluj, Fond *Tribunalul Cluj, secția I*, dosar 446/1927, f. 35–37.

în cadrul a trei secții: secția *școlară și educativă*, care se ocupa de probleme privind principiile de educație și școlarizare, cea de *cooperare intelectuală*, care urma să gestioneze schimbul internațional de studenți și profesori, altfel spus, o comisie de ospitalitate reciprocă, și o a treia secție, de *asistență socială*, cu preocupări în sfera organizării de cantine și cămine, spații de studiu pentru studenți și femeile universitare³⁵.

Deși, așa cum arătam, asociația se dorea una de anvergură națională, potrivit *Procesului verbal* de constituire din februarie 1927 și a *Extrasului din registrul pentru asociațiile recunoscute ca persoane juridice* din decembrie 1927, în organele de conducere și administrație ale societății figurau doar clujence: Alice Grințescu (președintă), Nora Lemenyi (vicepreședintă), Maria Giuglea, Valeria Grimm, Victoria Bădescu, Maria Papadopol, Virginia Stan, Teodora Manolescu, Florica Florescu și Eugenia Belu (membre)³⁶. Astfel, se poate remarca că Alice Grințescu și-a constituit la Cluj un grup strâns de colaboratoare, între care mai pot fi amintite, pe lângă cele menționate deja, Ioana Gabor, Marioara Șerban, Raluca Ripan, Victoria Liteanu, Cornelia Rebreanu, Eugenia Casian, Leontina Nemeș, Valeria Demetrescu, Speranța Buzilă, Constanța Georgescu, Maria Bănescu, Aura Roșca, care au participat, în majoritatea lor, și la implementarea celui alt proiect asociativ al său, Comitetul Căminului Studentelor/Asociația pentru Ocrotirea Studentelor din Cluj. Nora Lemenyi i-a fost alături tot timpul, în ambele proiecte, secondând-o la conducere.

Pe de altă parte, interesant de semnalat este și faptul că, dintre clujencele menționate mai sus: Victoria Bădescu, Maria Bănescu, Eugenia Belu, Maria Giuglea, Valeria Grimm, Speranța Buzilă, Eugenia Casian, Ioana Gabor, Aura Roșca și Virginia Stan erau absolvente ale Facultății de Litere, din cadrul Universității din București³⁷, lucru care subliniază legătura dintre comunitățile educaționale și „bazinele” de recrutare ale membrilor societății. Faptul că, pentru înscrierea în organizație aspiranta avea nevoie de două scrisori de recomandare din partea unor membre ale asociației, evidențiază importanța contactelor dintre licențiate, în acest caz, posibil încă din perioada studiilor universitare. Apoi, cum marea majoritate a membrilor societății erau profesoare în învățământul preuniversitar, este demn de reținut că membrele asociației se recrutau precumpănitor din corpul profesoral al unor școli de fete clujene. Un exemplu este Liceul de fete „Regina Maria”, unde profesau Maria Giuglea (directoare), Leontina Nemeș (director adjunct) și Valeria Grimm. Apoi, la Școala Normală de Fete activau Ioana Gabor (directoare), Victoria Liteanu, Eugenia Casian și Valeria Demetrescu. Astfel, aceste doamne erau conectate și în viața profesională, ca și colege de muncă, la același liceu. Apoi, relaționarea putea să se desfășoare și în alte contexte. Astfel, de exemplu, Maria Giuglea și Valeria Grimm erau soții de universitari clujeni,

³⁵ *Ibidem*, f. 33.

³⁶ *Ibidem*, f. 37; *Extras din registrul pentru Asociațiunile Recunoscute ca persoane juridice* Nr. Cor. 446–1927 *Secția I-a din 1 Decembrie 1927*, „Patria”, (X) 1928, nr. 2, 4 ianuarie, p. 7.

³⁷ *Asociația femeilor Universitare Române*, Cluj, [s.n.], 1930, p. 12, 14, 17.

ambii activând la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj³⁸. În consecință, este foarte probabil ca cele două doamne să fi frecventat aceleași cercuri și prin soții lor. În concluzie, diverse contexte de relaționare aduceau noi persoane spre societate. Potrivit datelor culese pentru anul 1929, numărul membrilor acesteia ajunsese la 80³⁹.

În anul 1930 a fost tipărită broșura „Asociația Femeilor Universitare”. Și conținutul acesteia sugerează eșecul tratativelor purtate cu Federația de la București, în contextul în care societatea clujeană nu se limita la statutul de organizație componentă a acesteia, secție locală sau organizație regională, emițând pretenții de reprezentare la nivel național. Prin această broșură era făcută publică compoziția unui nou comitet de direcție constituit din Alice Grințescu președintă, Alexandrina Șandru de la Cernăuți și Silvia Slăvescu de la Ploiești, vicepreședinte, Nora Lemenyi din Cluj, secretară, și Elena Drăgoșescu din București, casieră. Calitatea de cenzeni ai asociației era atribuită Eugeniei Orghidan din Brașov și Matildei Duțulescu din Craiova. Din comitetul de direcție mai făceau parte, de la Cluj, Ioana Gabor, Victoria Bădescu, Marioara Șerban, Raluca Ripan, Ecaterina Aramă, apoi Teodora Naneș de la București, Teodora Chirvulescu de la Ploiești, Florica Bucurescu din Arad, Vera Miler din Iași, Adriana Popa-Ciorogariu de la Oradea. În lista publicată cu numele membrilor înscrise figurau 129 de femei licențiate, domiciliat în Alba-Iulia, Bacău, Botoșani, Brăila, Brașov, București, Buzău, Câmpulung Moldovenesc, Chișinău, Cluj, Craiova, Dej, Deva, Giurgiu, Huși, Iași, Lugoj, Lupeni, Năsăud, Oradea, Orăștie, Periam, Piatra-Neamț, Șimleul Silvaniei, Timișoara, Turnu-Severin, așadar un total de 26 de localități de pe întreg cuprinsul României⁴⁰. Dar, această structură de conducere comunicată în 1930 și membrele recrutate de pe tot cuprinsul țării nu s-au regăsit în activitatea concretă desfășurată de asociație.

Concluzionând, se poate afirma că, deși formal societatea raporta un număr mare de membre din toată România, potrivit nivelului actual al cercetării activității sale, al surselor editate și inedite depistate, ea nu pare să fi reușit o activizare reală a femeilor universitare din întreaga țară. Nu am identificat acțiuni concrete, de amploare, desfășurate la nivel național sub patronajul acestei societăți și, așa cum arătam deja, nu s-a realizat nici integrarea în mișcarea internațională a femeilor licențiate. În consecință, ceea ce s-a putut documenta până la această dată este faptul că, activitatea de bază a societății s-a desfășurat la nivelul Clujului, iar membrele participante, implicate în demersurile sale, au fost în primul rând și aproape exclusiv, grupul clujencelor constituit în jurul lui Alice Grințescu, în majoritate active și în cealaltă societate aflată sub președinția acesteia, dedicată sprijinirii studentelor.

³⁸ Clujeni ai secolului 20. Dicționar esențial, Cluj-Napoca, Edit. Casa Cărții de Știință, 2000, p. 131, 136–137; Lucian Nastasă, *Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viața privată a universitarilor „literari” (1864–1948)*, Cluj-Napoca, Edit. Limes, 2010, p. 104, 135, 150.

³⁹ *Adunarea generală a Asociației femeilor universitare române. Cele dintâi femei ale orașului nostru își înțeleg datoria*, în loc. cit.

⁴⁰ *Asociația femeilor Universitare Române*, Cluj, [s.n.], 1930, p. 4–5.

Din punct de vedere financiar, averea mobilă a societății fusese evaluată la începutul anului 1928 la 15.000 de lei⁴¹. Asociația a primit o serie de subvenții de la Ministerele Cultelor, Industriei, Muncii și Sănătății, dar și donații de la bănci precum: *Albina, Banca Românească, Economul, Chrissoveloni, Vatra* etc. În anul 1929 s-au încasat în total 73.128 lei, iar cheltuielile au fost de 57.800, rămânând un plus de 15.328 de lei⁴². Pentru crearea patrimoniului asociației erau organizate cursuri și conferințe din care se adunau fonduri, iar membrele sale plăteau anual o cotizație, 20 de lei în 1927, cuantum ce putea fi modificat anual⁴³.

Activitatea societății în perioada mandatului de președintă a lui Alice Grințescu

Asociația a urmărit în plan local obiectivele stabilite la înființare. Însă, așa cum reiese din rapoartele prezentate în adunările generale, din a doua jumătate a deceniului al III-lea și prima jumătate a celui următor, accentul a căzut pe activitatea de asistență socială.

În 1927, Alice Grințescu a participat la Congresul de la Neuchâtel (Elveția), care a marcat a 50-a aniversare de la înființarea Federației Internaționale a Amicelor Tinerelor Fete⁴⁴. Organizația avea ca obiectiv protejarea tinerelor izolate, obligate să-și părăsească domiciliul în căutarea unui loc de muncă, care se expuneau la pericole diverse prin angajarea în anturaje necorespunzătoare⁴⁵. Cum în România nu exista încă o organizație a Amicelor Tinerelor Fete afiliată la federație, Alice Grințescu a participat la acest Congres cu un raport privind România, în calitate de delegată a guvernului român⁴⁶. Dar, conexiunile lui Alice Grințescu cu Federația Internațională a Amicelor Tinerelor Fete trebuie să fi fost mai vechi, în condițiile în care, deja în 1913 a acționat, e adevărat, fără succes la acea vreme, pentru constituirea la București a unei organizații afiliate acesteia. Prezența la Congres a lui Alice Grințescu a fost un bun prilej de a se reconecta la maniera de abordare a problemelor tinerelor fete, la nivel internațional, de a cunoaște modele de bune practici și de a stabili relații cu membrele federației.

⁴¹ Extras din registrul pentru Asociațiunile Recunoscute ca persoane juridice Nr. Cor. 446–1927 Secția I-a din 1 Decembrie 1927, în loc. cit.

⁴² Adunarea generală a Asoc. femeilor universitare. *Lucrurile frumoase ale unui mănunchiu select de femei*, „Patria de Duminică”, (III) 1929, nr. 9, 3 martie, p. 3.

⁴³ S.J.A.N. Cluj, Fond Tribunalul Cluj, secția I, dosar 446/1927, f. 33.

⁴⁴ „Dimineața”, (XXIII) 1927, nr. 7.382, 23 iunie, p. 2.

⁴⁵ *International Federation for Aid to Young Women*, la <http://www.lonsea.de/pub/mark/317?prefix=0>, accesat la 7 noiembrie 2024.

⁴⁶ E. Porret, *VIII^{ème} Conférence internationale des amies de jeune fille: (Neuchâtel, 31 mai – 3 juin 1927)*, „Le mouvement féministe: organe officiel des publications de l'Alliance nationale des sociétés féminines suisses”, XV, nr. 261 din 17 iunie 1927, p. 94; „Dimineața”, (XXIII) 1927, nr. 7.382, 23 iunie, p. 2.

Tot în 1927 a început organizarea Amicelor Tinerelor Fete și în România, proces în care s-a implicat și Alice Grințescu, vehiculându-se o vreme ideea realizării unei Uniuni Naționale. Pentru a grăbi lucrurile, în 1926, federația internațională a trimis la București două reprezentante, pe Andrée Kurz, vicepreședintă, și pe Louise Rivier, membră în Comitetul central⁴⁷. Ca urmare, în 20 februarie 1927, la București, s-au pus bazele Asociației Amicelor Tinerelor Fete⁴⁸, care s-a extins prin filiale la Constanța, Brașov, Galați, Bazargic⁴⁹ și a acționat prin membre corespondente și la Cernăuți, Cluj, Sibiu, Botoșani și Chișinău⁵⁰. Nu știm dacă Alice Grințescu se număra printre aceste membre corespondente de la Cluj. Cert este că în documentele conferinței de la Neuchâtel se vorbea despre faptul că activitatea Amicelor Tinerelor Fete era în curs de organizare și la Cluj, grație activității întreprinse în acest oraș de Alice Grințescu, numită în aceste surse președinta Amicelor din Transilvania și a Asociației Femeilor Universitare⁵¹. Cu siguranță că sub influența contactelor internaționale, secția socială a Asociației Femeilor Universitare din Cluj a început să fie pomenită și ca secție a „Amicelor tinerelor fete”. Astfel, în 1927, prin secția socială, Asociația Femeilor Universitare a pus bazele biroului său de plasare pentru tinerele fete⁵² și „misiunii de gară”, tipuri de așezăminte agreate și în practica europeană de ocrotire a tinerelor.

Biroul pentru protecția tinerelor fete, care funcționa la gară, oferea celor care călătoreau la Cluj ospitalitate, îndrumări și, la nevoie, ajutor bănesc pentru biletele de drum. În anul 1929 biroul a asistat, fără deosebire de situație socială, religie și naționalitate, un număr de 1.400 de tinere⁵³. În anul 1930, a adăpostit 337 de fete, dintre care 270 românce, 51 maghiare, 8 germane, 3 rusoaice, 4 evreice și o austriacă. Dintre acestea, 114 au fost eleve și studente⁵⁴. Majoritatea fetelor erau de la țară, fiind venite la Cluj în primul rând în căutare de serviciu și fără a avea sprijin moral sau material. Cele care nu aveau cunoștințe în oraș aveau posibilitatea să se adăpostească în biroul de la gară pentru câteva ore sau

⁴⁷ UNOG Archives, Fond *League of Nations Secretariat*, dosar Social Questions-General. 50^{ème} anniversaire de la Fédération des Unions nationales des amies de la Jeune Fille, R703-12-57815-57815 – 1877–1927. *50 ans d'activité de la Fédération Internationale des Amies de la Jeune Fille*, Neuchâtel, Bureau Central International, 1927, p. 59–60.

⁴⁸ „Dimineața”, (XXIII) 1927, nr. 71.271, 27 februarie, p. 9.

⁴⁹ Astăzi Dobrici, oraș în Bulgaria.

⁵⁰ L.N.N., *Adunarea asociațiunii „Amicele tinerelor fete”*. Zece ani de activitate, „Universul”, (LIV) 1937, nr. 138, 22 mai, p. 2; Scarlat Preajba, *O operă salutară. Amicele tinerelor fete (A.T.F.)*, „Universul”, (LIV) 1937, nr. 142, 26 mai, p. 5.

⁵¹ UNOG Archives, Fond *League of Nations Secretariat*, dosar Social Questions-General. 50^{ème} anniversaire de la Fédération des Unions nationales des amies de la Jeune Fille, R703-12-57815-57815 – 1877–1927. *50 ans d'activité de la Fédération Internationale des Amies de la Jeune Fille*, Neuchâtel, Bureau Central International, 1927, p. 60.

⁵² „Patria”, (IX) 1927, nr. 94, 17 mai, p. 4.

⁵³ *Opera de asistență pentru fetele tinere*, „Patria”, (XI) 1929, nr. 279, 19 decembrie, p. 5.

⁵⁴ *De la Asociația femeilor universitare, secția Cluj*, „Universul”, (XLIX) 1931, nr. 67, 12 martie, p. 6.

pentru o noapte-două. Asociația Femeilor Universitare Române apela la public pentru a îndruma tinerele venite de la țară să se prezinte, cu încredere, la „camera ospitalieră” a Asociației, de pe peronul gării Cluj⁵⁵.

Așa cum menționam deja, tot în anul 1927, Asociația Femeilor Universitare Române din Cluj a înființat și un birou de plasare gratuită pentru tinerele fete. Situat inițial pe strada Memorandumului, la numărul 23 de atunci, biroul era deschis în zilele lucrătoare de la orele 15.00 la 17.00⁵⁶. În anul 1929, a fost mutat la gară, unde conducerea C.F.R. i-a pus la dispoziție o cameră, gratuit⁵⁷. Până în februarie 1929, au fost depuse la acest birou 121 de cereri, cea mai mare parte a lor fiind rezolvate favorabil⁵⁸.

O altă inițiativă desfășurată cu participarea femeilor medici, membre în asociație, a fost efectuarea de vizite în spitale la tinerele fete bolnave, oferindu-se sprijin efectiv și moral⁵⁹.

Nu în ultimul rând, și studentele au rămas în atenția femeilor titrate. Cum Alice Grințescu era și lidera Asociației pentru Ocrotirea Studentelor Universitare, societate concentrată exclusiv asupra acestora, dar și președintă a Asociației Femeilor Universitare care, cum arătam, își asuma și ea între obiective sprijinirea studentelor, la un anumit nivel, activitatea celor două societăți pe această direcție pare să fi fost confluentă. Acest aspect transpare și din comunicatele de presă referitoare la asistența studentelor publicate când sub egida Asociației pentru Ocrotirea Studentelor Universitare, când a Asociației Femeilor Universitare Române⁶⁰. Legătura dintre cele două societăți este certificată și de faptul că, anumite sume din bugetul Asociației pentru Ocrotirea Studentelor Universitare erau direcționate spre Asociația Femeilor Universitare. Între anii 1925-1928, 40.000 de lei au fost donați în scopul unor opere sociale⁶¹. Practica a continuat și în anii următori, în 1929 fiind transferați spre Asociația Femeilor Universitare alți 15.000 de lei, iar în 1930 și 1931, câte 20.000 de lei. Din aceste fonduri au fost ajutate între anii 1925-1931, 2.056 de tinere, dintre care un sfert au fost studente și eleve⁶².

Alături de *secția de asistență socială*, arătam că în cadrul asociației mai funcționau două secții, *secția școlară și educativă* și cea de *cooperare intelectuală*.

⁵⁵ *Opera de asistență pentru fetele tinere*, în loc. cit.

⁵⁶ *Biroul de plasare gratuit pentru fete tinere*, „Patria”, (IX) 1927, nr. 92, 17 mai, p. 4.

⁵⁷ *De la asociația femeilor universitare*, „Patria”, (III) 1929, nr. 10, 10 martie, p. 9.

⁵⁸ *Adunarea generală a Asociației femeilor universitare române. Cele dintâi femei ale orașului nostru își înțeleg datoria*, în loc. cit.

⁵⁹ *Adunarea generală a Asoc. femeilor universitare. Lucrurile frumoase ale unui mănunchiu select de femei*, în loc. cit.

⁶⁰ *Din ajutorul studenților*, „Patria”, (XII) 1930, nr. 244, 14 noiembrie, p. 4; *O hotărâre a Asociației femeilor române din Cluj*, „Dimineața”, (XXXI) 1935, nr. 10.096, 4 februarie, p. 14.

⁶¹ A.P. Glavce, *Asociația pentru ocrotirea studentelor universitare Cluj*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1928, p. 6.

⁶² *Ibidem, Asociația pentru ocrotirea studentelor universitare Cluj*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1932, p. 8.

Dintre demersurile care pot fi subsumate activității acestora, menționăm o serie de chestionare aplicate de asociație pe probleme de educație. De exemplu, un astfel de chestionar a fost lansat în anul 1929, urmărind să obțină răspunsuri legate de examenele în școlile secundare și universități, opinii privind necesitatea examenelor, pregătirea lor, programele pentru examene și influența lor asupra memoriei, inteligenței și surmenajului candidaților⁶³. Răspunsurile la chestionar au fost prelucrate și prezentate de Alice Grințescu în conferința „Examenele în învățământul secundar și universitar”, susținută la Congresul din 1929 al Federației Universale a Asociațiilor Pedagogice, de la Geneva⁶⁴.

Pe filiera Biroului Internațional pentru educație în domeniul literaturii pentru copii a venit spre asociație un alt chestionar, pe problematica lecturii tineretului. Biroul internațional își începuse activitatea în toamna anului 1928, când a fost întreprinsă o primă anchetă, finalizată cu o listă de cărți pentru copii, din 26 de țări. Ca urmare a interesului suscitât de acest demers, Biroul și-a diversificat acțiunile în domeniu, formându-se un adevărat Serviciu al literaturii pentru copii, angrenat în delimitarea metodelor pentru alegerea cărților bibliotecilor școlare, realizarea de cataloage de carte pentru copii, expoziții permanente, anchete, articole în publicații pedagogice, traduceri ale unor cărți pentru copii recomandate de edituri din diverse țări și selectate în acest sens⁶⁵. Asociația Femeilor Universitare din Cluj a colaborat cu acest birou, diseminând între membrele sale chestionarele transmise și colectând datele⁶⁶. În raportul publicat în anul 1932, care monitoriza problematica cărților și a lecturii copiilor din mai multe state, a fost menționată participarea Asociației Femeilor Universitare, prin Alice Grințescu, la formarea unei imagini asupra cărților și lecturii copiilor din România⁶⁷.

Alte acțiuni ale Asociației Femeilor Universitare clujene s-au derulat în domeniul cooperării și al ospitalității, pentru sprijinirea femeilor care au susținut examene la Cluj sau București, prin oferte de cazare pe durata desfășurării acestora.

⁶³ Ibidem, *Chestionar privitor la examenele în școlile secundare și universități*.

⁶⁴ UNOG Archives, Fond *League of Nations Secretariat. Intellectual Cooperation and International Bureaux Section*, dosar World Federation of Education Associations – 3rd Biennial Conference, Geneva, 25 July – 4 August 1929, 1928–1930 – *Fédération Universelle des Associations Pédagogiques, Troisième Congrès bisannuel, 25 juillet 1929 – 4 Aout 1929, Genève. Programme Officiel du Congrès et catalogue détaillé de l'exposition L'Ere de l'Education*, p. 43

⁶⁵ UNOG Archives, Fond *League of Nations Secretariat. Intellectual Cooperation and International Bureaux Section*, dosar Children's Literature – Work undertaken by the International Bureau of Education in Geneva – Various Correspondence, R4058-5C-3034-3034 – *Notes sur l'activité du Bureau international d'éducation dans le domaine de la littérature enfantine*, f. 1–2.

⁶⁶ A.P. Glavce, [*Solicitare către membrele Asociației Femeilor Universitare de completare a unui chestionar privind lectura tineretului*].

⁶⁷ UNOG Archives, Fond *League of Nations Secretariat. Intellectual Cooperation and International Bureaux Section*, dosar Children's Literature – Work undertaken by the International Bureau of Education in Geneva – Various Correspondence, R4058-5C-3034-3034 – *Littérature enfantine et Collaboration internationale Children's Books and International Goodwill*, Genève, Bureau International d'éducation, 1932, f. 38.

Astfel, în martie 1931, Asociația Femeilor Universitare Române invita membrele care urmau să ajungă la Cluj pentru examenul de capacitate și care doreau cazare, să anunțe în acest sens comitetul asociației⁶⁸. În februarie 1935 și „Gazeta de Transilvania”, „Glasul Bucovinei”, dar și „Universul” publicau un scurt anunț în care se menționa faptul că, pentru a veni în ajutorul candidadelor ce se prezentau la examenul de capacitate, asociația a înființat la București, începând cu 10 februarie și până în martie 1935, un serviciu de găzduire și informații⁶⁹. În 1937, ziarul „Curentul” publica un anunț asemănător, în care se arăta că Societatea Femeilor Universitare din Cluj a început o vie activitate în vederea unei cât mai comode încartiruii a candidadelor la examenul de capacitate pentru profesoarele secundare, ce urma să fie susținut la Cluj⁷⁰.

Unul din obiectivele majore adoptate de Asociația Femeilor Universitare Române la înființarea ei a fost și promovarea relațiilor externe, în sensul încurajării colaborării și prieteniei între femeile universitare. În spiritul dialogului și a dorinței de a stabili și dezvolta legături cu femeile titrate de pretutindeni, poate fi amintită prezența la Cluj și conferințele susținute aici de Andrée Kurz sau Eugénie Cotton.

Astfel, în 28 aprilie 1928, a avut loc la Biblioteca Universității din Cluj conferința susținută de Andrée Kurz. Invitata făcea parte din conducerea Federației Internaționale a Amicelor Tinerelor Fete. În cadrul acestei federații, Andrée Kurz a ocupat succesiv o serie de funcții de conducere (secretară 1923–1929; președintă 1936)⁷¹. Ea a venit la Cluj la invitația Asociației Femeilor Universitare Române, vorbind în cadrul evenimentului semnalat mai sus, despre activitatea de ocrotire a tinerelor fete⁷².

La mijlocul lunii mai 1938, o altă invitată a Asociației Femeilor Universitare Române, Eugénie Cotton, a conferențiat la Cluj⁷³. Titrată, posesoare a titlului de doctor în științe, mai exact fizică, obținut în 1925, Eugénie Cotton era din 1936 directoarea Școlii Normale Superioare din Sévres, unde predă de 30 ani. A fost o militantă pentru egalitatea femeilor cu bărbații în sfera educației⁷⁴. La Cluj, ea a făcut

⁶⁸ *Cluj pentru examene*, „Universul”, (XLIX) 1931, nr. 67, 12 martie, p. 6.

⁶⁹ „Gazeta Transilvaniei”, (XCVIII) 1935, nr. 13, 14 februarie, p. 4; „Glasul Bucovinei”, (XVIII) 1935, nr. 4.498, 14 februarie, p. 4; „Universul”, (LII) 1935, nr. 48, 18 februarie, p. 8.

⁷⁰ *Examenul de capacitate al profesoarelor secundare se va ține la Cluj*, „Curentul”, (X) 1937, nr. 3.261, 1 martie, p. 3.

⁷¹ Elisabeth Joris, *Amies de la jeune fille (AJF)*, în *Dictionnaire historique de la Suisse (DHS)*, la <https://hls-dhs-dss.ch/fr/articles/016501/2022-06-09/>, accesat la 12 ianuarie 2023. *International Federation for Aid to Young Women*, la <http://www.lonsea.de/pub/org/317>, accesat la 12 ianuarie 2023.

⁷² *D-ra Andreea Kurz la Cluj*, „Universul”, (XLVI) 1928, nr. 96, 27 aprilie, p. 10.

⁷³ *Conferința dnei Cotton la Cluj. Banchetul oferit de Asociația femeilor academice*, „Patria”, (XX) 1938, nr. 110, 20 mai, p. 3.

⁷⁴ Alain Dalançon, Michel Dreyfus, *Eugénie Cotton*, la <https://maitron.fr/spip.php?article 20785>, accesat la 12 ianuarie 2023.

o prezentare și un istoric al Școlii Normale Superioare din Sèvres, însoțită de proiecții și finalizată cu invitația adresată tinerelor din România de a se înscrie la această instituție de învățământ⁷⁵.

În ceea ce privește conferențiarilor invitați, se remarcă preferința pentru recrutarea acestora din spațiul francofon, în general, și elvețian, în special, Alice Grințescu cultivându-și relațiile din această zonă în beneficiul asociației pe care o conducea. Constatarea este întărită și de prezența la Cluj, la invitația Asociației Femeilor Universitare, a lui Edouard Chapuisat. Cu studii în drept și litere la Geneva, Paris și Berlin, Edouard Chapuisat a fost secretar al Consiliului administrativ al Genevei, între 1900–1913, corespondent al ziarului parizian „Le temps”, între 1913–1918, și director al ziarului „Journal de Genève”, deputat liberal între 1913–1932, membru al mai multor societăți savante elvețiene și franceze⁷⁶. Chapuisat a venit la Cluj în octombrie 1930, fiind pe atunci directorul cotidianului „Journal de Genève” și președintele Asociației foștilor studenți ai Universității din Geneva (Association des anciens étudiants de l'Université de Genève), filieră pe care, probabil, s-a cultivat relația Edouard Chapuisat – Alice Grințescu, atât Ioan cât și Alice figurând în anii '30 ca membrii ai secției române a acestei societăți⁷⁷. Conferința susținută de Chapuisat la Cluj, despre „Instituțiile de la Geneva”, a fost organizată sub auspiciile Asociației Femeilor Universitare din Cluj⁷⁸.

Asociația Femeilor Universitare Române din Cluj în a doua jumătate a anilor '30

În anul 1936, odată cu transferarea lui Ioan Grințescu la București⁷⁹, Alice și-a urmat soțul. Nu cunoaștem exact momentul în care ștafeta președinției Asociației Femeilor Universitare Române din Cluj a fost predată efectiv. Este posibil ca acest lucru să se fi întâmplat abia în 1938. Astfel, la mijlocul lunii iunie 1938, Adunarea generală a societății a rezervat un moment omagierii lui Alice Grințescu, „care timp de 17 ani a condus asociația cu rar devotament și solitudine”. S-a arătat cu acest

⁷⁵ Conferința dnei Cotton la Cluj. Banchetul oferit de Asociația femeilor academice, în loc. cit.

⁷⁶ Edouard Chapuisat, în *Dictionnaire historique de la Suisse*, la [https://hls-dhs-dss.ch/fr/articles/030 612/2008-09-11/](https://hls-dhs-dss.ch/fr/articles/030%20612/2008-09-11/), accesat la 7 noiembrie 2023.

⁷⁷ Association des anciens étudiants de l'Université de Genève (Asociația foștilor studenți ai Universității din Geneva) s-a constituit la 18 martie 1921, chemând în rândurile sale foștii studenți ai Universității geneveze, urmărind întărirea relațiilor amicale, dezvoltarea și întreținerea sentimentelor de fraternitate între aceștia. *Association des anciens étudiants de l'Université de Genève*, Genève, [s.n.], 1930, p. 20.

⁷⁸ *Instituțiile de la Geneva – Conferința dlui Ed. Chapuisat*, „Patria”, (XII) 1930, nr. 219, 14 octombrie, p. 3.

⁷⁹ Ioan Grințescu a fost rechemat la Universitatea din București pentru a prelua catedra de anatomia și fiziologia plantelor, unde a activat până la pensionare, în anul 1939. Vezi *Universitățile din București și Cluj - „Datoria vieții noastre”*, coord.: Florin-Nicolae Ardelean, Ioana Mihaela Bonda, Cecilia Cârja, Wellmann László, [s. n.], Cluj-Napoca, 2014, p. 55.

prilej că: „Diferitele opere de asistență înființate în cursul acestor aproape două decenii, sunt mărturie a muncii depuse de dna dr. Grințescu în scopul răspândirii culturii românești și a ocrotirii studentelor. Trecând la București Dsa va găsi un teren mai vast pentru munca de ocrotire și cultură”. Această Adunare generală a Asociației Femeilor Universitare era prezidată de noua președintă, Nora Lemenyi⁸⁰.

Constatăm că părăsirea Clujului de către Alice Grințescu nu a dus la încetarea activității asociației femeilor titrate, chiar dacă unele schimbări în politica acesteia sunt de remarcat.

La nivel de leadership, anumite funcții au revenit unor membre active și în anii anteriori în societate. Nora Lemenyi, care a fost una dintre cele mai apropiate colaboratoare a lui Alice Grințescu, ocupând locul secund în conducerea societăților prezidate de aceasta, a preluat funcția de președintă a Asociației. Alături de Nora Lemenyi, a devenit tot mai vizibilă în leadership Raluca Ripan⁸¹, care a preluat funcția de vicepreședintă.

Deși schimbarea liderelor nu a propulsat persoane noi în fruntea asociației, direcțiunea fiind exercitată de veterane în activitatea acesteia, la nivelul conducerii pare să se fi afirmat o nouă abordare, oglindită în activitatea societății, care a abandonat din vechile proiecte. Conform raportului prezentat în cadrul Adunării generale a asociației, în vara anului 1938, în plan social, activitatea acesteia a continuat, în primul rând, în așezămintele spitalicești. Trei spitale au fost dotate cu biblioteci, iar membrele societății s-au ocupat de copiii pacienți ai Spitalului de Ortopedie, contribuind la *creșterea și instruirea lor*⁸².

O atenție sporită s-a acordat ședințelor publice cu comunicări și conferințe privind probleme sociale, de interes pentru femei. La 15 februarie 1938 s-a constituit Cercul de Studii al Asociației⁸³. Pe tot parcursul anului 1938, dar și în primele luni ale

⁸⁰ *Adunarea generală a Asociației femeilor universitare române, Cluj, „Patria”, (XX) 1938, nr. 123, 19 iunie, p. 2.*

⁸¹ În perioada de referință, Raluca Ripan (1894–1972) era cunoscută ca absolventă a secției Chimie de la Facultatea de Științe din cadrul Universității Iași, unde și-a început și cariera academică. A continuat-o la Cluj, în 1922 obținând doctoratul în chimie organică cu mențiunea *Summa cum laudae*, devenind prima femeie din România doctor în chimie. La Cluj a predat, din 1920, la Facultatea de Științe, dar a susținut activitate didactică și la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj și la Facultatea de Medicină și Farmacie, tot din Cluj. Pe lângă preocupările didactice, a dezvoltat deja din această perioadă o activitate științifică oglindită în publicații de profil. De asemenea, între cele două războaie, dar cu precădere în deceniul al IV-lea al perioadei, Raluca Ripan a devenit tot mai vizibilă în mișcarea femeilor clujene, în Asociația Femeilor Universitare, dar și în Gruparea Femeilor Române. Vezi, Ghizela Cosma, *Din istoria Clujului la feminin. Crochiuri biografice*, Cluj-Napoca, Edit. Casa Cărții de Știință, 2019, p. 101–109; Virginia Coman, Florina Copaciu, *In memoriam. Academician Profesor Doctor Raluca Ripan – O viață dedicată științei (27 iunie 1894 – 5 decembrie 1975)*, „Buletinul Societății de chimie din România”, (XXIV) (serie nouă) 2017, nr. 1, p. 8–26.

⁸² *Adunarea generală a Asociației femeilor universitare române, Cluj, „Patria”, (XX) 1938, nr. 123, 19 iunie, p. 2.*

⁸³ *Asociația Femeilor Universitare Române, Secția Cluj, „Patria”, (XX) 1938, nr. 35, 15 februarie, p. 3.*

celui următor, Cercul s-a dovedit extrem de activ, reuniunile organizate prilejuind susținerea de conferințe de către femeile titrate ale Clujului. Practic, în această a doua perioadă din viața societății, Cercul de Studii a devenit cea mai vizibilă componentă a activității sale. Era un cerc de familiarizare a femeilor titrate cu problemele societății, cu noi publicații, un cadru de prezentare a creațiilor literare ale acestora. Conferențierele (toate femei), dezvoltau în fața publicului teme familiare domeniului lor de pregătire și/sau activitate: medicină (Alma Mohora-Popovici și Lucia Bologa), științe (Raluca Ripan), geografie (Lucia Apolzan). Apoi, Cercul a fost și un cadru de promovare a creației literare a femeilor titrate active în societate, precum Elena Aciu ori Cornelia Hașegan-Buzdugan. Tematica Cercului de studii a evidențiat și interesul față de problemele ce preocupau mișcarea femeilor în acele timpuri: codul civil, educația etc.⁸⁴. Prin acest cerc, activitatea asociației a fost orientată mai mult spre relaționarea femeilor titrate, fiind și un mijloc de informare, culturalizare și, nu în ultimul rând, de promovare a capacității discursive și creatoare a femeilor angajate în susținerea acestor întâlniri.

Până în acest moment, informațiile adunate pe parcursul documentării subiectului nu ne oferă posibilitatea de a stabili momentul exact al încetării activității acestei societăți. În anii 1940, 1942, există încă relatări sporadice privind asociația condusă, la momentul respectiv, de Raluca Ripan, aflată în refugiu la Timișoara din toamna anului 1940. Cedarea nord-vestului Transilvaniei, cu implicațiile cunoscute asupra vieții personale a multor clujeni care au ales calea refugiului, apoi instaurarea comunismului, par să fi produs crepusculul acestei societăți.

Concluzii

Asociația Femeilor Universitare Române din Cluj, constituită în 1921, a reprezentat prima inițiativă de organizare la nivel național a femeilor titrate. Atât în înființarea, cât și în activitatea acestei asociații clujene, un rol major i-a revenit liderei, Alice Grințescu, o personalitate puternică, cu spirit civic și putere de muncă dedicată celor care aveau nevoie de sprijin. Așezămintele fondate și instituțiile susținute au probat capacitatea sa și a femeilor titrate, care i s-au alăturat, de a înțelege problemele tinerelor, a femeilor în general, și de a găsi soluții accesibile pentru acestea, fie că ne referim la „misiunea de gară”, biroul de plasare, ori susținerea financiară a studentelor nevoiașe.

⁸⁴ *Asociația femeilor universitare, Cluj*, „Patria”, (XX) 1938, nr. 53, 8 martie, p. 3; *Activitatea Asociației femeilor universitare române din Cluj*, „Patria”, (XX) 1938, nr. 67, 24 martie, p. 2; *De la Asociația femeilor Universitare române*, „Patria”, (XX) 1938, nr. 112, 22 mai, p. 3; *De la asociația femeilor universitare din Cluj*, „Curentul”, (XI) 1938, nr. 3.729, 21 iunie, p. 6; *Din activitatea Asoc. femeilor universitare române din Cluj*, „Patria”, (XX) 1938, nr. 123, 19 iunie, p. 2; *Ședința publică a Asoc. Femeilor Universitare*, „Tribuna”, (II) 1939, nr. 43, 22 februarie, p. 2.

Deși, așa cum arătam, activitatea de asistență socială a Asociației a fost cea mai vizibilă, nu au fost neglijate nici implicarea în educație, nici sprijinirea licențiatelor prin ofertele de servicii de ospitalitate, nici stimularea relaționării și formării licențiatelor prin conferințe interne, sau cu invitate din străinătate, deci nici relațiile externe, la care se adaugă participările lui Alice Grințescu sub egida Asociației Femeilor Universitare din Cluj la diverse reuniuni internaționale. Astfel, prin Asociația Femeilor Universitare Române din Cluj s-a constituit o unitate a femeilor cu studii superioare, care a încercat să contribuie la punerea în valoare a potențialului de acțiune al acestora în beneficiul licențiatelor, dar și al altor categorii de femei aflate în situații vulnerabile.